

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Türk İstihbaratının Değişen Dinamikleri: Son 10 Yılda Reform, Siyasa ve Operasyonel Açılım

Changing Dynamics of Turkish Intelligence: Reform, Policy and Operational Outreach in The Last Decade

Öz

MİT'in 'proaktif' ve 'entegre' yaklaşım üzerine inşa ettiği yeni istihbarat doktrini sayesinde, son 10 yılda Türkiye'nin dış ve güvenlik mimarisinin ana sütunlarından biri haline geldiğine tanıklık edilmektedir. Türk dış politikası, 2011 sonrası Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki stratejik ortamda yansımaları bulan yeni bölgesel güvensizlik dalgalarına ve sarmalına binaen dönüşürken; bu dönüşümde MİT, Türkiye'nin karşılaştığı güvenlik sorunlarının üstesinden gelmenin yanı sıra, Türk diplomasisine imkân, esneklik ve kolaylaştırıcılık sağlayan başat aktörlerden birisi olmuştur. Suriye, Irak ve Libya örnekleri; MİT'in Türkiye'nin güvenlik stratejisinin icrasındaki belirleyiciliğini, terörle mücadele politikasındaki operasyonel kapasitesini ve bizzat istihbarat diplomasisinin, Türkiye'nin arka kapı diplomasisini şekillendirici rolünün en somut tezahürü ve kanıtı mahiyetindedir. Mevzubahis referanslardan hareketle, MİT özelinde Türkiye'nin artan istihbarat aktivizmini açıklamada üç itici faktörden bahsetmek mümkündür. Birincisi; istihbarat ve siyasa arasında kurulan yeni diyalog mekanizması olup, MİT'in 2000'lerdeki değişim ve dönüşümüne kaynaklık etmektedir. İkincisi; Türkiye'nin ihtiyaçlarına özgü kurumsal, hukuki, teknik ve mali düzenlemeleri ihtiva eden istihbarat reformu ve bu minvalde Ankara'nın dış, güvenlik ve savunma politikasının yapım ve uygulanma sürecinde MİT'e tanımladığı asli ve işlevsel roldür. Üçüncüsü; MİT'in kavuştuğu imkân ve kabiliyetler sayesinde Türkiye'nin yeni operasyonel sahasında inisiyatif alabilen güçlü ve aktif rolüdür. Makale, itici faktörler kapsamında istihbarat reformunun dinamiklerini, hükümetin yeni istihbarat politikasını ve MİT'in operasyonel açılımının yansımalarını izah etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: istihbarat, MİT, reform, politika, operasyon

Merve SEREN

Dr. Öğretim Üyesi,
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler
Bölümü.
mseren@ybu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0931-1572

Cilt / Issue: 8(2), 371-405

Geliş Tarihi: 20.01.2021

Kabul Tarihi: 20.06.2021

Atf: Seren, M. (2021). Türk istihbaratının değişen dinamikleri: Son 10 yılda reform, siyasa ve operasyonel açılım. *Tesam Akademi Dergisi*, 8(2), 371-405. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.956792>.

Abstract

Thanks to the new intelligence doctrine adopted by Turkey's National Intelligence Agency (MIT) which is built upon a proactive and integrated approach, it is witnessed that MIT has become one of the main pillars of Turkey's foreign and security architecture in the last decade. While Turkish foreign policy has been undergoing a constant transformation owing to the rising waves of insecurity in its' region, seeing their reflections on the strategic environment of the Middle East and North Africa in the aftermath of 2011 Arab Spring; during this period MIT has become one of the leading actors, not only for providing solutions to avoid or mitigate the different security issues faced by Turkey but also offering opportunity, flexibility and a facilitatory role for Turkish diplomacy. Syria, Iraq, and Libya examples present the most tangible appearance and evidence of MIT's decisiveness on Turkey's security strategy implementation, the operational capacity to combat terrorism and intelligence diplomacy of itself, its persuasive role in Turkey's back-channel diplomacy. Concerning the aforementioned developments, it is possible to put forth three driving factors in terms of exploring Turkey's intelligence activism, in particular the MIT. The first one is the new dialogue mechanism between the intelligence and politics that MIT's change and transformation in the 2000s originates. The second one is the unique intelligence reform designed peculiar to Turkey's needs and demands which encompasses institutional, legal, technical, and financial regulations, and in this manner, the essential and functional role that Ankara qualified MIT during the process of Ankara's foreign, security and defense policymaking and implementation. The third one is MIT's strong and active role that can take initiative in Turkey's new operational areas by virtue of the opportunities, skills, and abilities MIT has reached.

Keywords: intelligence, MIT, reform, politics, operation

Extended Abstract

The Press releases published in 2005 and 2012 for the anniversary of the establishment of the National Intelligence Organization (MIT) can be described as "MIT's manifestos for change". The improvement and reform process initiated by the changing intelligence understanding indicates a step taken too late not only for MIT which aims to be an "effective and successful player on a global scale", but also for Turkey which shares the same goal in concert with MIT. However, especially in the last 10 years, the steps taken to improve the intelligence mechanism have brought along discussions about the mission, role, functioning, and future of MIT. The aforementioned discussions can be evaluated along three axes.

The first of the discussion topics is the "visibility" of the close

relationship between intelligence and politics and the fact that a large-scale MIT reform occurred during the AK Party Period. Therefore, these debates assume that decision-makers' purpose and efforts are to politicize intelligence. What is meant by "visibility" is that both MIT and the President are in the public eye as compared to previous terms. On the other hand, the authority and jurisdiction granted to MIT by Ankara; the strong personal profile, the communication, and cooperation mechanism established with decision-makers, of the MIT President, reinforce this visibility. While this situation makes Fidan a "target", it also indicates that Fidan shoulders a great "political responsibility and defense burden". On the other hand, while the close and strong dialogue mechanism established between the intelligence, security, and defense bureaucracy (especially with the transformation of the political system from a parliamentary system to the presidential system of governance) was appreciated thanks to its success in the field in this period, it also became an issue to be approached with caution and suspicion. Finally, there is no methodology with absolute validity to measure whether the relationship between intelligence and politics is "proximity" or "politicization". In addition, as long as politicization does not harm state and national interests, it is an inevitable fact that must be tolerated to a certain extent.

The second issue is what kind of implications will come to the forefront by virtue of increasing MIT's intelligence gathering capacity within the framework of the intelligence reform, strengthening its relations with other institutions in the field of security and defense and its operational pace in terms of corporate mentality and culture in the future. For example, while providing MIT with more skills and competence within the framework of intelligence reform; the assumption that intelligence capabilities of other institutions are limited, the areas of duty, authority and responsibility are restricted and, in this sense, the institutional motivation for intelligence activities decreases is a possibility that should not be ignored. For instance, it should be noted that the operational outreach of MIT will have an impact on other relevant security and defense institutions in later stages and times. In addition, whether there will be extremely substantial and destructive 'power wars' in the future which should be considered within this possible equation.

Again, in this context, another debatable issue in the future is the profile of future successive MIT Presidents. By his studies on foreign intelligence, diplomacy, and information technologies, the current MIT President Fidan brought together his theoretical background in

the academic field and his professional knowledge and experience in combat intelligence. With diplomatic missions, he has provided administrative bureaucratic services in the fields of security and defense at home and abroad. As a matter of fact, MIT President Fidan's ability to read maps and analyze, his experience on the continent, his diplomatic and legal knowledge gained in regional and international organizations provide a cardinal input to the operative and diplomatic activities in the conflict zones in which Turkey is engaged. However, if the next MIT President does not come from a background of having attained some degree of military formation, how and to what extent MIT's operational opening will be impacted and whether it will be interrupted are open to debate.

On the other hand, if Turkey's military operation area shrinks, in other words, if an "operative withdrawal" occurs, the technological competence and operative experience acquired by MIT up to now should be reevaluated. In other words, it is necessary to make preliminary readings on how MIT's operative pace and the increasing employment of military personnel as a requirement of this will have an impact on the corporate mentality and culture in the future. Moreover, in a possible withdrawal, it is important to plan in which area and how the personnel with military identification will be utilized.

The third discussion topic is that MIT's increasing intelligence activism and operational evolution have become a determining factor in Turkish foreign, security, and defense policy. This has reached the extent that intelligence diplomacy carried out by the MIT is today one of the most functional instruments in the determination and implementation of security and defense policies and strategies. However, the intelligence and operational capacity building of the MIT, which has been endowed with extremely wide authority within the framework of intelligence reform, and its determinant and supportive role in decision-making processes, bring forth to the public agenda various scenarios such as Turkey's possibility to "turn into an intelligence state". Finally, the fact that MIT is constantly concerned with current political issues and conducting operative missions brings up the possibility of falling into a trap that is conceptualized as "the tyranny of current intelligence" in the literature. While the current intelligence trap prioritizes tactical and operational intelligence, it indicates the danger of ignoring strategic intelligence, especially when compared to operational analysis.

Giriş

İstihbarat literatüründe en fazla tartışılan konuların başında ‘istihbarat’ ve ‘siyaset’ arasındaki ilişki gelmektedir. Tartışmalar ekseninde, istihbarat ve siyaset arasındaki mesafenin olabildiğince uzak durması gerektiğini savunanlar kadar, ilişkideki makasın daralmasının getireceği faydalara odaklanan görüşler de mevcuttur. İki görüşü ortak paydada ve daha makul bir seviyede buluşturan görüş ise, istihbarat ve siyaset ilişkisinin, tarafların birbirlerinin görev, yetki ve sorumluluklarına saygı duyduğu bir şekilde azami denge gözetilerek inşa edilmesidir. Sonuncu yaklaşım, daha idealist bir perspektifi yansıtmakla birlikte, temel maksat; istihbaratın siyaset üzerinde hükümranlık kurmasının veyahut siyasetin istihbaratı kendi çıkarları için kullanmasının önlenmesi anlayışına dayanmaktadır.

Ne var ki, istihbarat-siyaset dengesini teorik ve hukuki olarak inşa etmekten ziyade, pratikte muhafaza ve idame ettirebilmek çok daha meydan okuyucu bir sürece işaret etmektedir. Birincisi; tarafların risk ve tehdit algıları, mücadele yöntemleri, çözüm stratejileri, hedef kitlelerine yönelik tutumları, kısa, orta ve uzun vadeli amaç ve çıkarları arasındaki farklılıkları uyumlaştırmak oldukça zordur. Kaldı ki böylesi bir uyum, karşılaşılan olayların taraflar üzerinde yaratacağı etki itibarıyla her zaman için mümkün değildir. İkincisi; istihbarat ve siyaset arasındaki ilişki, ülkenin kurumsal ve siyasal kültürü ile yakından ilintilidir. Bu bağlamda görünürlük, şeffaflık, gözetim, denetim ve hesap verebilirlik gibi tarafların görev, yetki ve sorumlulukları açısından son derece farklı rollere büründükleri hatırdta tutulmalıdır. En basitinden istihbarat teşkilatının içselleştirilmiş kurumsal kültürü ile karar alıcıların belirli bir dönem için seçilmiş olmaları, tarihsel hafıza ve tecrübe itibarıyla olaylara yaklaşımda büyük bir farklılık sergilemelerine neden olabilmektedir. Bu nedenledir ki, kimi zaman karar alıcıların özellikle kısa ve orta dönemli hedefleri doğrultusunda istihbaratı siyasallaştırma eğilimi sergilemeleri kaçınılmaz bir gerçeklik olarak kabul edilmelidir.

İstihbarat literatürü, hükümetlerin risk ve tehdit tanımlamaları ile amaç ve çıkarları doğrultusundaki karar ve eylemlerini ‘doğru’, ‘gerekli’, ‘meşru’ ve ‘hukuki’ göstermek adına istihbaratı siyasallaştırmaktan imtina etmediklerini gösteren birçok vakaya yer vermektedir. Ancak istihbaratın ne kadar siyasallaşıp siyasallaşmadığını ölçümlemenin ve bu konuda kesin yargılara varmanın özünde son derece yanıltıcı olabileceği unutulmamalıdır. Zira mesleğin doğası itibarıyla, bilhassa

istihbarat topluluğunun başat aktörü konumundaki ulusal istihbarat teşkilatları için karar, eylem ve uygulama aşamalarında 'gizlilik ilkesine riayet' taviz verilmesi mümkün olmayan bir ön koşuldur. Dolayısıyla bir istihbarat raporunun ve müteakiben verilen politik kararın ne denli 'siyasallaştırılmış' olabileceği, ancak konuyla ilgili muhatapların birincil ağızdan yapacakları resmî açıklama ve itiraflara dayalı çikarsamalara bağlıdır.

İstihbarat ve siyaset arasındaki ilişki ve bu ilişkin nasıl tasarlanması gerektiği, istihbarat reformunun mantığını ve sürecini özümsemek açısından önemlidir. Bunun temel nedeni, istihbarat reformlarının genellikle 'barış döneminde' ve 'istihbarat başarılarının bir sonucu olmaktan' ziyade, 'çatışma ve savaş dönemlerinde' veya 'operasyonel ve stratejik istihbarat başarısızlıkları' sonrasında bir 'gerekçe' ya da 'hatayı telafi' şeklinde gerçekleşmesidir. İstihbarat reformlarının genellikle 'istihbaratı teorik ve pratik bağlamda iyileştirme' arayış ve gayesiyle gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Ancak burada kastedilen geniş çaplı bir istihbarat reformudur ki, daha ziyade büyük bir felaketin ya da stratejik bir başarısızlığın ardından 'hatada sorumluluğu paylaşmaktan kaçınan' politikacılar tarafından 'günah keçisi ilan edilen' istihbarat kurumlarına atfen yapılan bir girişim mahiyetindedir.

Buna mukabil, başarısızlıklara verilen hızlı ve reaksiyoner bir karardan ziyade, uzun soluklu istişare ve gözleme dayalı istihbarat reformları da vardır. Bunlar değişen tehdit parametreleri, risk skalası, güvenlik ortamı, devlet ve devlet dışı aktörlerin rolleri ile yeni hükümet politikası ve hedefler doğrultusunda belirlenen imkân ve kabiliyet kazanımı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu tür bir reformun odağında, karar alıcılar ile güvenlik, savunma ve istihbarat bürokrasinin görece ortak bir paydada bulunduğu, daha makul ve mantıklı bir aklı yansıtan 'alınan dersler' ile 'tarihsel tecrübeler' rol oynamaktadır. Bahse konu reformun, illa karar alıcıların arzusuyla değil; bizatihi istihbarat teşkilatının eksikliklerini giderme, kapasitesini güçlendirme ve yeni yetenekler kazanma talebiyle gündeme gelebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda reformun; istihbarat teşkilatlarının vizyon ve misyonun yeniden tanımlanması, istihbarat topluluğu arasındaki koordinasyon ve iş birliğinin fonksiyonel kılınması, nitelikli insan kaynağı istihdamının artırılması, eğitim modüllerinin geliştirilmesi, bilimsel ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi, bürokratik yavaşlığın ve engellerin minimize edilmesi, görev ve yetki alanlarının yeniden belirlenmesi veya genişletilmesi ihtiyacı gibi

istihbarat mekanizmasının iyileştirilmesine dönük tespit ve taleplerle gündeme gelmesi muhtemeldir.

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, bu makale, öncelikle MİT'in siyaset ile arasındaki diyalog mekanizmasının 2000'li yılların başından itibaren nasıl bir seyir izlediğini; öne sürülen 'yakınlaşmayı' doğuran etkenleri ve kırılma noktalarını ortaya koymaktadır. Müteakiben istihbarat ve siyaset arasındaki ilişkinin cesaretlendirdiği ve teşvik ettiği MİT reformu ele alınmaktadır. Bu bağlamda reformun, iç siyasi ve dış politik dinamiklerin bir gereği olarak yeni dönemdeki risk ve tehditlere karşı geliştirilen yeni bir stratejik yaklaşımın ürünü olduğu gösterilmektedir. Bir diğer izahla, MİT'in istihbarat ve siyasa ilişkisinin sunduğu olanak ve fırsatlardan istifade etmek suretiyle; istihbarat reformunun Türkiye'nin dış ve güvenlik politikasının yapım ve uygulanma sürecinde MİT'e asli ve işlevsel bir konum kazandırdığı gösterilmektedir. Son olarak, MİT reformunun Türkiye'nin dış, güvenlik ve savunma politikalarına nasıl ve hangi düzeyde yansıdığı irdelenmektedir. Bu minvalde Irak, Suriye ve Libya'da yürütülen operasyonlar ve spesifik vaka örnekleri üzerinden MİT'in askeri ve savunma bürokrasisiyle arasındaki koordinasyon ve iş birliğinin evirildiği aşama ile görev, yetki ve sorumluluk alanlarındaki değişime ışık tutulmaktadır.

MİT-Hükümet İlişkisi: Yakınlaşma mı, Siyasallaşma mı?

İstihbarat ve siyaset arasındaki ilişkinin; zamana, konjonktüre, yönetici ve siyasi elitin tutumuna göre dönemsel farklılıklar sergilemekle birlikte, genellikle üç biçimde tezahür ettiği görülmektedir. Birinci ilişki türünde; siyasi karar alıcıların istihbarat teşkilatları ve ilgili kuruluşlar üzerinde hakimiyet kurma çaba ve gayesi söz konusudur. Burada istihbarat teşkilatlarının 'devlet' yerine, daha ziyade siyasi karar alıcıların şahsi çıkarları ile muhtelif yapıların amaçları (örneğin bir ülkedeki farklı etnik, mezhepsel ve siyasi yapılanmalar arasında cereyan eden rekabetin yol açtığı durumlar) doğrultusunda hizmet ettikleri görülmektedir. Böylesi bir durumda istihbarat teşkilatları, 'muhalifleri' ve 'rakipleri' tespit ve tavsiye gibi ağırlıklı içeriye dönük faaliyetler icra edebilecekleri gibi; iç ve dış politika karar ve uygulamalarını gerekli, doğru, meşru ve hukuki gösterme telaşına da düşebilmektedirler. İkinci ilişki türünde, tam tersi bir durum söz konusu olup; istihbarat teşkilatlarının karar alıcılar ile siyasi gelişmeler ve süreçler üzerinde nüfuz kurduğu ve kontrolü elinde tuttuğu görülmektedir. Sonuncu ilişki biçiminde ise, istihbarat teşkilatları ile

yönetici elitler ve siyasi karar alıcılar arasında dengeli ve mesafeli bir ilişki olup; tarafların odağında devletin, ulusal güvenliğin ve milli çıkarların öncelenmesi vardır. İlişki tasnifine bakıldığında, genellikle birinci ve ikinci tür ilişkinin 'mutlak monarşi', 'otoriter rejim' ile 'istihbarat devleti' kategorisinde yer alan ülkelerde; üçüncü ve ideal ilişkinin ise 'demokrasi' ve 'hukuk devleti' anlayışıyla özdeşleşen ülkelerde var olduğu düşünülmektedir.

Oysa bugün istihbaratın en fazla siyasallaştığı ileri sürülen ülkelerin başında, 'dünyaya demokrasi ihraç eden' ve dahası istihbarat kurum ve faaliyetlerinin sürekli etik ve hukuki boyutuna vurgu yapan ABD'nin gelmesi dikkat çekicidir. Amerikan tarihi, kimi zaman siyasetin istihbaratı kendi çıkarları için aracı kıldığı; kimi zaman da istihbaratın siyasi iktidar üzerinde baskı kurmak suretiyle iç ve dış politikayı belirleyip yönlendirdiğini gösteren vakalarla doludur. Bu bağlamda Watergate Skandalı, İrangate Skandalı, Vietnam Savaşı, Irak işgali gibi yaşanan muhtelif hadiseler; Kennedy, Johnson, Nixon, Ford, Reagan, George Bush, Trump vb. Eski ABD Başkanlarının istihbarat topluluğu ile ilişkileri ve sarf ettikleri sözler ile ABD Savunma İstihbarat Teşkilatı'nın (DIA) Eski Direktörü Korgeneral Michael Flynn gibi üst düzey üst düzey emekli istihbaratçıların itiraf ve ikazları, istihbarat teşkilatları ve siyasi karar alıcılar arasındaki çarpık ilişkilere örnek mahiyetindedir (Gentry, 2019; Hastedt, 2013; Rovner, 2011; Rubin, 2016). Kaldı ki, ABD istihbaratının son yıllarda çok daha keskin siyasallaşma görüntüsü verdiği; bu durumun, istihbarat servislerinin kurumsal kültürünü dahi değiştirdiği öne sürülmektedir. Örneğin 2016 Ağustos'unda Eski CIA Başkanı Michael Morell; "Amerikan ulusunun, Hillary Clinton ile daha güvende olacağı" iddiasıyla, başkanlık seçimlerinde Donald Trump'a karşı Clinton'ın desteklenmesi gerektiğini savunarak son derece 'partizanca' bir tavır sergilemiştir (Gentry, 2020).

Siyasallaşma ithamlarıyla yüzleşmek zorunda kalan bir diğer ülke Almanya'dır. Federal Meclisi Bundestag nezdinde faaliyet gösteren ve Federal İstihbarat Servisi (BND) dahil tüm federal istihbarat teşkilatlarının çalışmalarını denetleyen Parlamento Denetim Masası (PCP), 11 Eylül sonrası 'terörle savaş' adına istihbaratın genişleyen güç ve yetkisi ile ihtilafli eylemlere verdiği tepki ve yanıt nedeniyle tartışmaların odağında yer almıştır. Bir dizi skandal ve soruşturmanın ardından PCP, yetki ve yapı itibarıyla 2009-2016 yılları arasında birçok reforma uğramıştır. Ancak 11 Eylül sonrasında İngiltere başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde görüldüğü üzere, Almanya da liberal demokrasinin gereğine uygun şekilde ancak daha ziyade partizan

politikalar, hükümet-muhalefet çekişmesi ekseninde kamuoyunda cereyan eden tartışmalara ve bilahare oluşan kamu baskısına görünür ve sembolik bir yanıt olarak güvenlik ve istihbarat servislerine yönelik parlamenter gözetim ve denetimi hukuki, yapısal ve kurumsal düzenlemelerle güçlendirmeye çalışmıştır (Hegemann, 2018). PCP reformuna mukabil, 2016 Aralık'ında gerçekleşen ve yakın Alman tarihinin en önemli istihbarat reformu olarak gösterilen BND'nin eylemleri, yetkisi ve yurtdışındaki izleme ve veri toplama faaliyetlerinin düzenlenmesi, gözetim ve kontrolüne dair yapılan değişiklikler tartışmaları yeniden tetiklerken, eleştirilerin kesilmeyeceğini gözler önüne sermiştir. Örneğin Wetzling, ABD ve İngiltere'ye kıyasla Almanya'nın SIGINT faaliyetlerine sınırlandırma getirilmesi ve uluslararası istihbarat iş birliğinde yeni standartlar benimsenmesinin olumlu bir gelişme olsa da, hakikatte BND reformunun Almanya Şansölyeliği ile Alman güvenlik ve istihbarat müessesesinin 'açık bir zaferi' olarak yorumlamıştır. Zira reformu başlatan bu kurumlar; casusluk skandallarına imza atan BND'nin bizzat 'dijital gücünün' yasama meclisi yoluyla *de jure* genişletilip güçlenmesini sağlamışlardır (Wetzling, 2017).

ABD ve Almanya'nın yanı sıra İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya, Polonya gibi birçok Avrupa ülkesi ve yine Batı demokrasileri haricinde İsrail, Güney Kore, Malezya ve Moğolistan gibi dünyanın farklı bölgelerindeki birçok ülke, istihbaratın siyasallaşması ve bunun önlenmesine yönelik reform çalışmalarına dair önemli tartışmalara sahne olmaktadır (Davies, 2019; Gruszczak, 2017; Bar-Joseph, 2013; Lomas, 2021; Mendee and Tuvshintugs, 2013; Seo, 2018).

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de istihbarat ve siyaset arasındaki ilişki kuruluş döneminden bu yana irdelenen bir konu olagelmıştır. Ancak konuya ilişkin tartışmanın AK Parti hükümetiyle daha da yoğunlaşıp derinleştiği görülmektedir. Bunun temel nedeni, AK Parti'nin Türk siyasi tarihinde en uzun iktidarda kalan parti olmasıdır ki, 20 yıllık süre zarfında yaşanan iç ve dış politik gelişmelerle altına imza atılan siyasi, askeri, hukuki ve idari reformlar, bu tartışmayı tetiklemektedir. İkincisi, AK Parti'nin en başından itibaren Erdoğan ile özdeşleşmesi ve Erdoğan'ın yarattığı 'lider kültürü' itibarıyla güçlü ve baskın bir lider profili çizmesi; lider egemenliği karşısında kurumların otonom yapılarını kaybetmesi ve siyasallaşma iddialarını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla tartışmaların merkezinde "tek parti, tek adam yönetimi" şeklinde sunulan bir söylem vardır; bu söylem yurt içinde ve dışında muhalif, hasım ve rakip kişi ve yapılar tarafından

sıklıkla zikredilen ‘siyasallaşma’ iddialarının dayanak noktasını teşkil etmektedir.

Türkiye’de istihbarat ve siyaset arasındaki ilişkiyi ‘iktidar’ ve ‘lider’ üzerinden okumak yanıltıcı olabileceği gibi, aynı zamanda indirgemeci bir yaklaşımdır. İstihbarat zaten hem doğası hem de mesleğin icrası itibarıyla gizliliğin ve mahremiyetin azami düzeyde korunmaya çalışıldığı bir alandır. Kaldı ki Türkiye’de güvenlik ve istihbarat mekanizmasının yapısı ve işleyişine dair resmi makamlarca yayımlanan son derece az kaynak vardır. Yine, Türkiye’de oldukça az sayıda emekli istihbaratçının yazılı/görsel iletişim kanalları, sivil platformlar, araştırma/düşünce merkezleri ve akademik kurumlarda bilgi ve tecrübelerini paylaştığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye’de meslekten istifa edip yahut emekli olduktan sonra (kurumun bir nevi yasak getirmesi, maddi kaygı taşımamaları vb. gerekçelerle) devlet yahut özel sektörde kimliğini saklamadan istihbari konularda çalışma yürüten ve bir nevi *know-how* üreten bir anlayış henüz benimsenmemiştir. Daha açık bir ifadeyle, Türkiye’de ‘istihbarat literatürünün’ ve ‘istihbarat endüstrisinin’ henüz olgunlaşacak bir seviyeye gelmediğinin altı çizilmelidir. Dolayısıyla bizatihi MİT mensubu olmayan; istihbarat topluluğunda çalışmamış, kurumsal zihniyet ve kültürü deneyimlememiş kişilerin iddialı yorum ve ithamları, ya popülist söylemler ya da kısıtlı açık kaynak bilgisine dayanan yüzeysel analizlerden ibarettir. Diğer taraftan önceden MİT, Emniyet, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Jandarma, Genelkurmay, Polis Akademisi gibi istihbarat ve güvenlikle ilgili kurumlarda çalışmış lakin 15 Temmuz sonrasında yurt dışına kaçan, tutuklanan yahut kurumlarından ihraç edilen Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensuplarının, Türk istihbaratına ilişkin yaptıkları açıklama ve yayınların ulusal/uluslararası kamuoyunu etkilemek ve yönlendirmek üzere propaganda, manipülasyon ve dezenformasyon tekniklerinden beslendiği hatırdta tutulmalıdır.

Türkiye’de istihbarat ve siyaset arasındaki ilişkiyi irdelerken, devlet sırları ve kurum mahremiyetinin ötesinde; sınırlı sayıdaki kaynaklar üzerinden yapılan tespit ve değerlendirmelerin doğruluğu, objektifliği ve geçerliliği açısından fazlasıyla titiz ve temkinli olunması gerekmektedir. Ancak söz konusu ilişkinin ‘kapsamı’, ‘mahiyeti’ ve ‘sınırları’ hakkında resmi ve akademik kaynak yoksunluğuna rağmen; bu tür bir tartışmanın yapılması hem demokratik bir gereklilik hem de güvenlik ve istihbarat mekanizmasının iyileştirilmesi için zihinsel

ve bilimsel bir çalışma olarak görülmelidir. Bu noktadan hareketle, MİT özelinde istihbarat ve siyaset arasındaki ilişkinin 'yakınlaşma' mı, yoksa 'siyasallaşma' mı olarak okunması gerektiğini iki örnek üzerinden incelemek mümkündür.

Birincisi, MİT Müsteşarlığı'na yapılan atamayla ilgilidir. 2010 yılında Emre Taner'den görevi devralan Hakan Fidan'ın MİT tarihinin en genç müsteşarı olması, askeri formasyonu ve Sönmez Köksal'dan sonra teşkilat dışından¹ gelip başkanlık makamına atanan ikinci isim olması 'siyasallaşma' tartışmalarına yol açmıştır. Oysa, dünyanın birçok ülkesinde devlet başkanları/başbakanları istihbarat servisi başkanlarını kendi tercih ve inisiyatifleri doğrultusunda atamaktadırlar. Örneğin ABD'de, CIA Başkanları asker (Michael Hayden), politikacı (Leon Panetta) veya istihbaratçı (Gina Haspel) kişiler arasından seçilebilmektedir. Ayrıca CIA Başkanları siyasi bir atamaya tabi olsalar da, bu durum -Gina Haspel'in İran, Rusya ve Kuzey Kore hakkında Trump'ın söylemiyle çelişen açıklamalar yapması gibi- CIA'in her husus ve koşulda başkanı destekleyeceği anlamına gelmemektedir (NPR, 2019). Yine, İtalya'da Başbakan Mario Draghi, 2021 Mayıs'ında iç ve dış istihbarattan sorumlu kurum olan İstihbarat Güvenliği Departmanı'na Büyükelçi Elisabetta Belloni'yi atamıştır ki, bu göreve ilk kez bir kadın getirilmiştir (ANSA, 2021). Fidan'ın ataması, siyasi bir tercih ve karar olmakla birlikte; kurumun siyasallaştığı anlamına gelmemektedir. Şayet bir başkanın atanması, kararları ve eylemlerine istinaden bir istihbarat kurumu kısa sürede siyasallaşabiliyor ise; bu durum, kurumun tarihsel hafızası, kurumsal kültürü ve mekanizmanın zayıflığına işaret etmektedir.

AK Parti Dönemi'nde MİT'in siyasallaştığı yönündeki tartışmaları tetikleyen bir diğer husus Fidan'ın milletvekilliği adaylığıdır. 2012 (Kumpas Davası) ile 2014 (Tır Davası) krizleri gibi oldukça yıpratıcı ve zorlu bir süreçten geçerken, Fidan'ın 2015'te Müsteşarlık görevinden istifa edip, AK Parti'den milletvekili adayı olduğunu açıklaması, iktidar ve muhalefet cephesinde büyük bir şaşkınlık ve tepkiyle karşılanmıştır. Örneğin CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu, Fidan'ın adaylığını "MİT'in siyasallaştığının" kanıtı şeklinde yorumlarken; Cumhuriyet tarihi boyunca -bir iki istisna hariç- MİT Müsteşarlarının siyasi partilere hep eşit mesafede durduklarını, halbuki şimdi bir siyasi parti başkanının 'sır küpü' olacak kadar şahsına/partisine hizmet ettiğini, ayrıca kurumun yasa dışı bir sürecin içerisine girmek suretiyle karar alıcılar üzerinde hükümranlık kurduğunu öne sürmüştür (NTV, 2015). Oysa Fidan,

¹ MEH Dönemi dahil edildiğinde ilk isim Ahmet Salih Korur'dur.

kısa süre sonra adaylığını çekip görevine geri dönerken; Erdoğan'ın bu süreçte sükûnet ve soğukkanlılık sergileyerek mevzunun siyasi polemige dönüşmesini engellemeye çalıştığı gözlenmiştir.

İkincisi; MİT'in 'medya görünürlüğü' ile 'karar alıcılar ve politika yapıcılarla arasındaki ilişki' mevzusudur. Seleflerinden farklı olarak, Fidan'ın hem medya görünürlüğü yüksek olmuş hem de karar alıcılar ile politika yapıcılarla yakın ve güçlü bir diyalog tesis etmiştir. Muhtemelen Türk istihbarat tarihinde hiçbir MİT Başkanı; özgeçmiş, ataması, rol ve faaliyetleri nedeniyle Hakan Fidan kadar ulusal ve uluslararası ölçekte mercek altına alınmamıştır.

Öncelikle Fidan'ın kurum dışından gelen birisi olması; muharebe sahasından diplomasiye, akademik kariyerden bürokrasiye değin muhtelif mesleki bilgi ve tecrübelerinin açık kaynaklarda yer alması, kendisinin geçmişi ve siyasi bağlantıları hakkında kasıtlı spekülasyon haberler üretilmesine yol açmıştır. Diğer taraftan 2009'da Müsteşar Yardımcılığı'na getirilen Fidan'ın, Oslo ve İmralı'da Başbakanın talimatıyla ve "özel temsilcisi" sıfatıyla görüşmeler yürütmesi en başından itibaren dikkatleri celp etmiştir. İlâveten, 25 Mayıs 2010'da Müsteşarlığa atanmasının hemen ardından 31 Mayıs'ta gerçekleşen Mavi Marmara Saldırısı'nda İsrail'in Fidan'ın parmağı olduğunu iddia etmesi, 01 Ağustos'ta İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak'ın Fidan'ı İran'a bilgi sızdırmakla itham etmesi, Eylül 2011'de Oslo kayıtlarının sızdırılması, Aralık 2011'deki Uludere kazasında MİT'in suçlanması ve Şubat 2012'deki MİT kumpası gibi, Fidan ile MİT'in kurumsal imaj ve itibarını zedelemeye dönük birçok hadise medyada yer almıştır (Paksoy, 2020).

Fidan'ın atanması ve müteakiben MİT'in içeride ve dışarıda icra ettiği faaliyet ve operasyonlar, İsrail başta olmak üzere ABD, Almanya, bazı AB devletleri, Rusya vb. ülkelerde büyük bir endişe ve telaş yaratmıştır. Önce Haaretz, İsrail savunma kuruluşlarının ancak bilhassa MOSSAD'ın MİT'e yapılan atamayı kaygıyla karşıladığını duyurmuş; İsrail güvenlik kaynaklarına referansla, Mavi Marmara Saldırısı'nın Erdoğan, Fidan ve Davutoğlu üçlüsü tarafından planlandığını öne sürmüştür (Oren, 2010). 10 Ekim 2013 günü Wall Street Journal'ın özel haberinin servis edilmesiyle, Fidan ve MİT üzerinden Erdoğan ve AK Parti karşıtı bir kampanyanın devreye sokulduğu görülmüştür. Karalama kampanyası, Davos'taki "One Minute" krizinin yaşandığı panelin moderatörü David Ignatius'un 16 Ekim tarihli Washington Post makalesi ile ertesi gün Eski MOSSAD Başkanı Danny Yatom ve

İsrail Dışişleri Bakan Yardımcı Zeev Elkin gibi isimlerin görüşlerinin yer aldığı Isabel Kershner imzalı International New York Times'da yayımlanan makale ile daha geniş kitlelere duyurulmuştur. Geleneksel medyanın yanı sıra sosyal medya platformlarında büyük tartışmalara yol açan karalama kampanyası çerçevesinde; Fidan hakkında "aynı anda CIA, FBI ve Ulusal Güvenlik Teşkilatı Başkanı gibi eski müsteşarlardan farklı olağanüstü bir konum ve yetkiye haiz olması", "İran ve FETÖ bağlantıları", "radikal İslamcı grupları desteklemesi", "başına buyruk Suriye politikası izlemesi" vb. birçok iddia ve komplo teorisi dillendirilmiştir (Al Jazeera, 2013; Entous and Parkinson, 2013; Ignatius, 2013; Kershner, 2013).

Ulusal ve uluslararası kamuoyunda geniş yankı uyandıran ithamlar karşısında Erdoğan'ın açık ve net biçimde Fidan'ın arkasında durduğu görülmüştür. Erdoğan, bir taraftan Fidan'a yöneltilen tüm suçlamaları "benim talimatımdı" diyerek sorumluluğu üstlenmiş; diğer taraftan da "devletin sır küpü" şeklinde hitap ettiği Fidan'ı adeta 'siyasi' ve 'hukuki' bir koruma kalkanı içerisine almıştır (NTV, 2012). Hukuki zırh bağlamında, 07 Şubat 2012 tarihinde Fidan ile üst düzey bazı MİT mensuplarının KCK kapsamında 'sanık' sıfatıyla ifadeye çağrılmasının ardından yasal bir düzenleme yapılmış ve MİT mensupları için soruşturma izni Başbakanın onayına bağlanmıştır.

Erdoğan'ın Fidan'a tanıdığı imkân ve itimat, Türkiye'de MİT Müsteşarı ile Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasında pek alışık olunmadık bir ilişki görüntüsü ortaya çıkarmıştır. Örneğin Erdoğan'ın yurtdışı gezilerine sık sık eşlik eden Fidan, 2013 Mayıs'ında gerçekleşen Beyaz Saray'daki Kırmızı Oda görüşmesi gibi tarihe geçen en kritik toplantılarda dahi Erdoğan'ın yanı başında yer almıştır. Aslında bu görüşme; Fidan ve Erdoğan arasındaki yakın ilişkiden ziyade, MİT'in değişen rol ve konumu açısından daha dikkat çekicidir. Zira MİT'in, eskideki 'gizemli', 'karanlık' ve 'korkutucu' imajından sıyrılıp; kamuoyunun önüne daha açık ve şeffaf bir şekilde çıkan, kendine tanınan yetki ve sınırlar çerçevesinde hükümetin verdiği görevleri icra eden ve artık iç ve dış politikada daha fazla rol üstlenen bir konumda olduğunun göstergesidir. Ne var ki bu yeni konum; istihbarat diplomasisinin momentum kazanması olarak değil, iç ve dış odaklar tarafından istihbaratın siyasallaşması olarak görülmüştür.

Önceden MİT Müsteşarı ile 'karar alıcılar' arasında alışık olunmayan yakınlaşmanın, 'politika uygulayıcılar' arasında da yaşandığının altı çizilmelidir. Bu minvalde Fidan'ın Milli Savunma Bakanı ile

Genelkurmay Başkanı ile kurduğu iletişim, iş birliği ve dayanışma dikkat çekicidir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanlığı, MİT, Millî Savunma Bakanlığı (MSB) ve Genelkurmay'ın teşekkül ettirdiği dörtlü mekanizma, bugün Suriye başta olmak üzere Türkiye'nin sınır ötesinde icra ettiği askeri hareketlardaki başarısının yanı sıra; istihbarat ve savunma diplomasisindeki işlevselliğin Ankara'nın dış politikada karar alma ve uygulama süreçlerini kolaylaştırıcı rolü göz ardı edilmemelidir. Ne var ki bu durum, AK Parti Dönemi'nde sadece MİT'in değil; güçlü bir kurumsal hafıza, yapı ve kültür taşıyan 'askeriye'nin de siyasallaşmadan payını almakla suçlanmasına neden olmaktadır. Oysa dünya genelinde ulusal istihbarat teşkilatlarının; Devlet Başkanı, Başbakan, Millî Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Jandarma Genel Komutanı, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı ve Emniyet Genel Müdürü (ya da bu kurumların görece muadili olup Anayurt Güvenliği gibi farklı isimlerle adlandırılanlar) ile aralarında çok yakın bir diyalog mekanizması vardır. Zira bu mekanizma dış, güvenlik ve savunma politikalarının belirlenmesi ve hayata geçirilmesi aşamalarında kurumsal istişare, uyum, koordinasyon, zamanlama ve iş birliği açısından son derece elzemdir.

Betts'in vurguladığı 'paradoksal' karakterine referansla "istihbaratta siyasallaşma bir dereceye kadar kaçınılmazdır ve bazı durumlarda gereklidir"; mühim olan tarafların, siyasallaşmanın maliyet ve faydalarını iyi hesaplayıp değerlendirmeleridir. (Betts, 2003, s. 59-60) Karar alıcıların çıkarları, tercihleri ve hükümleri; istihbarat teşkilatlarının görüş, yargı ve uygulamalarını yönlendirip belirlemediği sürece istihbarat ve siyaset arasında görece sağlıklı bir ilişki kurmak mümkündür. Başka bir deyişle taraflar 'ulusal güvenliği' ve 'müşterek çıkarları', şahsi çıkar ve amaçlarına öncelendiği müddetçe; siyasetin istihbaratı veya tam tersi istihbaratın siyaseti 'araçsallaştırmadığı' durumlarda, istihbarat ve siyaset arasındaki 'yakınlaşma' yıkıcı değil, yapıcı niteliktedir.

MİT Reformu: Kurumsal, Hukuki, Teknik ve Mali Düzenlemeler

Türkiye, 2000'lerin ilk yıllarında yakalanan siyasi istikrar ve ekonomik sıçramanın verdiği özgüven ve motivasyonla birlikte, bir tarafta AB kriterlerine uyum sağlamak başta olmak üzere bölgesel ve uluslararası angajmanları doğrultusunda; diğer tarafta 21. Yüzyıldaki gelişme ve değişimlere zamanın ruhuna uygun şekilde yanıt verebilmek, ayrıca 'bölgesel güç' ve 'küresel aktör' olma gayesiyle devlet kurumlarında köklü yapısal reformlara yönelmiştir. Ulusal güvenlik ile milli çıkar

ve amaçların sağlanmasında birincil derece önemi haiz kurumlardan birisi olarak MİT, mevzubahis reformlardan muaf tutulmamış; bilakis 'zihniyet' ve 'yapılanma' açısından ciddi bir dönüşüm sürecine girmiştir.

İç ve dış politikada yaşanan gelişmeler, MİT'in yeniden yapılandırılmasını zaruri kılıp hızlandırırken, aynı zamanda yeni dönemdeki rol ve faaliyet alanlarına ilişkin görev, yetki ve sorumluluklarının tanımlanmasında belirleyici olmuştur. Özellikle son 10 yılda iç ve dış politikadaki hareketlilik, Türkiye'nin siyasi, askeri, ekonomik, diplomatik, teknolojik ve istihbari kapasitesinin arttırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum ise on yıllarca zaman ve kaynaklarının neredeyse tamamını içerideki siyasi ve güvenlik mevzularına harcayan MİT'in, ideolojik faaliyetler ve terörle mücadele ağırlıklı seyreden iç güvenlik odaklı dar çalışma anlayışına hapsedildiği, karar alma süreçlerindeki edilgen rolünden sıyrılmasını sağlamıştır. MİT, kurumsal, hukuki, teknik ve mali düzenlemelerle birlikte oyunu kurma, değiştirme ve bozma kapasitesine erişmiş; Türkiye'nin dış, güvenlik ve savunma politikalarına proaktif bir stratejiyle dahil olan, karar alma aşamaları ve uygulama süreçlerinde inisiyatif alabilen kilit bir aktöre dönüşmüştür.

MİT'in mevzubahis dönüşümüne dair ilk sinyali 2005 yılında MİT Müsteşarlığına atanan Emre Taner vermiş; MİT'in 80. Kuruluş Yıldönümü münasebetiyle, 5 Ocak 2007 günü yayınladığı basın bildirisinde 21. Yüzyıl güvenlik ortamında Türkiye'nin oynaması gereken rolü, MİT'in yeni vizyonunu ve misyonunu şu şekilde tarif etmiştir: (Hürriyet, 2007).

Yaşadığımız bu süreç, aynı zamanda, parçası olduğumuz uluslararası sistemin de kuralları, başrol oyuncularını ve figüranlarıyla mevcut olandan çok farklı bir boyutta yeniden belirlenmeye ve hatta doğmaya çalıştığı bir döneme kaynaklık etmektedir... Bu üç bölgenin (Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu-MS) ve Orta Asya'nın birçok bakımdan küresel politikaların ve 'rol' savaşlarının belirli açılardan yoğunlaştığı alanları oluşturduğu da bir gerçektir...21. yüzyılda doğruya doğru genişleyen dinamik bir alan söz konusu olmakta ve bu durum Türkiye'nin gittikçe genişleyen bir alanda merkezi pozisyon kazandığını/kazanacağını göstermektedir... Türkiye, gerek stratejik gerekse jeopolitik önemi nedeniyle kendisini hiçbir zaman olayların akışına bırakma ya da 'bekle-gör-tavır al'

taktiği ile sınırlama lüksüne sahip değildir... Yalnız savunma pozisyonunda olmak Türkiye'ye haiz şartlar nedeniyle kabul edilemez bir davranış olacaktır... Türkiye için güçlü bir ekonomi, kusursuz bir dış politika ve caydırıcı bir askeri yapılanma şeklinde adlandırabileceğimiz çok sağlam üç ayağa sahip olmak bir zorunluluk ... Ulusal güvenliğimizin ve ulusal çıkarlarımızın gelişimine katkıda bulunacak bir stratejik istihbarat yaklaşımı bağlamında teşkilatımızın mevcut yapısının, yukarıda ifade edilen ihtiyaçlara cevap verecek şekilde hem organizasyon şeması bakımından hem de söz konusu şemaya işlerlik kazandıracak/hayat verecek organizasyon kültürü açısından revize edilmesine yönelik 2006 yılında başlattığımız çalışmaları 80. yılımızı da kutlayacağımız 2007 yılı içinde sonuçlandırmak amacındayız.

Kamuoyunda geniş yankı uyandıran Bildiri; “resmi söylemle çelişen”, “Cumhuriyet tarihinde ilk kez MİT’in devletin yerleşik kurumlarını eleştirisi”, “Türkiye’nin hazırlıklı olması ve MİT’in yeniden yapılanmasına yönelik haklı tespit ve uyarılar” gibi farklı şekillerde yorumlanmıştır (Yeni Şafak, 2007). Oysa Taner’in, uluslararası sistemdeki gelişmelerin iyi okunması, tehditlerin, tehdit kaynaklarının ve fırsatların doğru tanımlanması, mücadelenin ve mücadelede kullanılacak vasıtaların doğru analiz edilebilmesi için; büyük resim üzerinden, uzun vadeli ve stratejik düşünülmesi gerektiğini ve bu saikle, MİT’in ‘stratejik istihbarat’ başta olmak üzere yeni istihbarat anlayış ve yapılanma ihtiyacına vurgusu son derece kıymetlidir.

MİT’in 2006 yılında başlayan yeniden yapılandırılma süreci; 2009 yılına gelindiğinde ete kemiğe bürünmüş, istihbarat sistemi ve temel fonksiyon alanlarında köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Örneğin “karşı casusluk” birimi önem açısından iç ve dış istihbaratla eşit düzeye getirilmiş; ağırlığı artırılarak “İstihbarata Karşı Koyma” (İKK) adı altında başkanlık seviyesine yükseltilmiştir. Keza dinleme ve izleme görevlerini üstlenen “Elektronik ve Teknik İstihbarat” biriminin düzeyi de müsteşar yardımcılığına yükseltilmiştir. Ayrıca uzun yıllardır ihmal edilen ekonomik ve dış istihbarat faaliyetlerine daha fazla odaklanılmaya başlanmıştır (Yetkin, 2009).

MİT’in reformasyonu hususunda selefi ile aynı hassasiyeti paylaşan Fidan, başlatılan çalışmaları hız kesmeden devam ettirmiş; MİT’in teknolojik alt yapısını güçlendirmek, İKK ve SIGINT faaliyetlerinin kapasitesini arttırmak, zaman, emek ve kaynak israfını engellemek, dış istihbarat alanında daha etkin ve etkili olmak gayesiyle önemli

adımlar atmıştır. Bu adımlar içerisinde en çok ses getirenlerden birisi; Genelkurmay Başkanlığı'nda Muharebe ve Elektronik Bilgi Sistemleri (MEBS) Başkanlığı'na bağlı tugay seviyesinde, müşterek bir birlik olan (kara, deniz ve hava kuvvetleri) ve 'Bayrak Garnizonu' olarak da bilinen Genelkurmay Elektronik Sistemler (GES) Komutanlığı'nın, MİT'e devredilmesidir. Türk Echelon'u olarak tasvir edilen GES, Türkiye'nin en gelişmiş ve yüksek kapasiteli elektronik teknik istihbarat ve dinleme üssü olup; Afganistan'dan Somali'ye kadar Türk birlikleriyle doğrudan kriptolu haberleşmeyi sağlayacak dinleme cihazları ve antenlere, keza Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu ülkelerinden elektronik izleme yapacak, uydu ve yer sistemlerine sahiptir. (Yetkin, 2012). GES; 21 Kasım 2011 tarihli "GES Komutanlığının Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığına Devrine Ait Protokol" ile "MİTGES Başkanlığı" olarak 01 Ocak 2012 itibarıyla MİT'e bağlanmış ve 15 Mayıs 2012 itibarıyla "Sinyal İstihbarat Başkanlığı" (SİB) adını almıştır (TBMM Başkanlığı, 2012).

Burada parantez açıp, Türkiye'nin 1940'lı yılların başından itibaren ABD'nin ilk savaş zamanı istihbarat teşkilatı ve CIA'in öncül kurumu olan OSS'nin operasyonları için 'üs' olarak seçildiğini; Soğuk Savaş Dönemi'nde Sovyetlere karşı istihbarat toplama faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla birlikte, 1950'lerde ABD'nin GES'i teşekkül ettirdiği not düşülmelidir. Her ne kadar sonradan NATO'ya ve milli kontrole verilmiş olsa da, ABD'nin GES üzerinde halen kontrolü bulunduğu dair iddiaların gerçeklik ihtimali değerlendirildiğinde; bu yapının MİT'e devredilmesiyle Türkiye'nin sinyal istihbaratında faaliyet ve kontrol açısından görece bağımsızlığına (teknolojinin halen yabancı menşeli olması hasebiyle) kavuştuğunu söylemek mümkündür.

GES gibi kritik bir teknolojinin kullanımının MİT'in inisiyatifine geçmesi, tam da 85. Kuruluş yıl dönümünü kutlayan MİT için tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Fidan, bu dönüşümün gerekçesini ve ehemmiyetini; 5 Ocak 2012 tarihinde, MİT'in kuruluş yıl dönümü etkinlikleri çerçevesinde müsteşarlık karargâhında bir araya geldiği basın mensuplarına "Mükemmelliği ve Rekabeti Arayış" başlığı altında şu cümlelerle izah etmiştir (Sabah, 2012):

Bize, "Bölgenizde çok iyisiniz, parlayan yıldızsınız" deniyor. Ama yeterli saymıyoruz. Biz global alanda oyuncu olmak istiyoruz. Bu alanda 10 servis var. 2-3 yıl içinde onlardan biri olacağız... Büyük devletler istihbarat teşkilatlarını dış politikalarında aktif bir şekilde kullanıyorlar... İstihbarata Karşı Koyma son dönemde önem kazandı. Çünkü Türkiye'ye gelen yabancıların sayısı arttı. Yılda 35 milyon

yabancı geliyor. Kimseyi rahatsız etmeden bunların takibi için ciddi yatırım yaptık... Teknolojiye ciddi yatırım yapmak gerekiyor. İstihbarat için yapılacak 1 liralık harcama, sizi 5 liralık güvenlik harcamasından kurtarır... ANKA görüntüleri sadece Türkiye'ye özel olacak. Bu bizim için çok önemli bir aşama. Türkiye bu teknolojiye dünyada üçüncü ülke olacaktır... Bir milyon satırlık bir yazılım Türk mühendisleri tarafından bitirilmiştir... Daha önce askerin yönetiminde olan GES 10 Ocak tarihi itibarıyla MİT'e geçecek... Biz bu kurumları bir araya getirip ortak çalıştırmak zorundayız. Aksi halde kaynak ve zaman israfı söz konusu olacak. Bu asker-sivil ilişkileri bakımından tarihi bir adımdır... Ankara Gölbaşı'ndaki GES tesislerinde, 3 bin dönümlük 'Anten tarlası' dediğimiz bir alan var. Bizim de orada antenlerimiz var. Şimdi bunun etrafındaki 3 bin dönümlük Hazine arazisini de aldık. Buraya 21. yüzyıl Türkiye'sine yakışacak bir Elektronik İstihbarat Köyü kuruyoruz.

Taner ve Fidan'ın basın açıklamalarını, 'MİT'in değişim manifestoları' olarak niteleyebiliriz ki; aslında değişen istihbarat anlayışı doğrultusunda başlatılan iyileştirme ve reform süreci sadece 'global ölçekte etkin ve başarılı bir oyuncu' olması hedeflenen MİT için değil, aynı hedefi paylaşan Türkiye için de fazlasıyla geç kalınmış bir adıma işaret etmektedir.

Yukarıda aktarılan bilgiler ışığında, MİT'in yeniden yapılandırılması sürecinde kırılma noktalarını simgeleyen; 2012, 2014 ve 2017 yıllarında 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu'nda yapılan düzenlemelerden kısaca bahsedilmesi gerekmektedir.

7 Şubat MİT Kumpası üzerine, 17 Şubat 2012 tarihinde 2937 sayılı Kanunun 26. Maddesi'nde yapılan düzenlemeyle, MİT mensuplarının haklarında soruşturma yapılması Başbakanın iznine bağlanmıştır (MİT, 1983).

26 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6532 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 2937 MİT Kanunu'na çok önemli yenilikler getirilmiştir. MİT, bu yenilikleri 30 yıl önceki MİT Kanununun, demokratik ülkelerin istihbarat servislerindeki yasal düzenlemeler ile mevzuatlarıyla uyumlu ve günümüzün şartlarına uygun olarak yapıldığını kaydetmiştir. MİT, kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla 2937 Sayılı Kanun'da yapılan düzenlemeleri şu başlıklar altında tasnifleyerek öz ve anlaşılır biçimde izah etmiştir: "MİT'in

Görev ve Sorumlulukları”; “Faaliyetin Gizliliği ve Mensupların Güvenliği”; “İstihbarata Karşı Koyma ve Dış İstihbarat”; “Teknik ve Siber İstihbarat”; “Dış Politikaya Katkı”; “Şeffaflık ve Denetim”; ve “Koordinasyon”.

Bununla birlikte MİT, 2937 Sayılı Kanun’da yapılan düzenlemelere yöneltilen can alıcı eleştiri ve suçlamalara (personel dokunulmazlığı, yetki gücünün yargı gücünü sınırlandırması, teşkilat başkanın kanun üstü konuma getirilmesi, teşkilatın yasalar üstü kurum haline getirilmesi, kurum denetimi, vatandaşların kişisel verilerine erişim, özel hayatın mahremiyetini ihlal vb.) cevap vererek (örn. TBMM’de Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu’nun kurulması) kamuoyunu aydınlatmayı ve bilinçlendirmeyi amaçlamıştır (MİT, 2014).

İlâveten, Türkiye’nin Cumhurbaşkanlığı Sistemine geçmesi üzerine 15 Ağustos 2017 tarihli 694 sayılı KHK’da (Md. 60-77) düzenlemeler yapılmış; ekseriyeti ‘Başbakan’ ibaresinin ‘Cumhurbaşkanı’ şeklinde değiştirilmesi olmuştur. (MİT).

Mevzubahis düzenlemelerden anlaşılacağı üzere MİT’in yeni dönemde görev, yetki ve sorumlulukları genişletilmiş; dış politika, terörle mücadele ve milli güvenlik konuları gibi son derece geniş bir yelpazede kendisine verilen görevleri yurt içinde ve dışında icra etmesi öngörülmüştür. MİT’e bu kadar fazla görev ve sorumluluğun yüklenmesi; teşkilatın imkân ve kabiliyetlerinin çeşitlendirilip güçlendirilmesini elzem kılmıştır. Bir taraftan Dış İstihbarat ve İKK için gerekli olan teknik, siber ve insan istihbaratı kapasitesinin artırılması hedeflenirken; diğer taraftan artan istihbarat aktivizmine binaen mensuplarını ve faaliyetlerini korumak amacıyla tedbirleri sıkılaştırıp, önleyici istihbarat kapasitesini güçlendirmeyi önclemiştir.

Reformlar sayesinde MİT’in hızla kapasite artırımına gittiği gözlemlenmiştir. Meselâ MİT’in İKK faaliyetleri kapsamında yürütülen ajan operasyonunda İran’ın Türkiye’deki istihbarat ağına darbe indirilmiş; İran istihbaratına çalışan Zindaşti ile irtibatlı 11 kişi yakalanmıştır (Milliyet, 2020). Ayrıca MİT’in yurtdışından Türkiye’ye gelen yabancı casuslar ile bunların faaliyetlerine ilişkin olarak İKK, teknik, siber ve insan istihbaratı kapasitesini entegre biçimde kullandığı görülmektedir. Örneğin MİT, Cemal Kaşıkçı Cinayetinin açığa çıkarılması, infazın planlama ve icra süreçlerinin aydınlatılması, failerin tespit ve takibinde sergilediği yüksek performans ile adeta diğer istihbarat servislerine ders verir nitelikte bir başarı ortaya koymuştur. Dahası MİT, bu başarısını medya görünürlüğüyle

perçinlemiş; Kaşıkçı cinayetini konu alan ve Hillary Clinton gibi önde gelen figürlerin tavsiye ettiği “The Dissident” adlı belgesele girdi sunduğu delil ve analizlerle gözler önüne sermiştir (Aksan, 2018; Donmez, 2021). Öte yandan MİT, stratejik kurum/kuruluşlar ile özel firmalarda farkındalığının arttırılmasına yönelik “İKK ve Stratejik İş Birliği Brifingleri” düzenlemektedir. Bugüne kadar MİT’in 411 kurumda, 21.593 kişiye ulaşan 259 adet brifing düzenlediği; bu çalışmalarla özellikle Türkiye’nin yerli savunma sanayiinin gelişimi ve uluslararası rekabet edilebilirliğinin arttırılmasına katkı sağladığı belirtilmelidir (MİT).

İlâveten, MİT’in son yıllarda akademiye ve akademik çalışmalara daha fazla önem atfettiği gözlemlenmektedir. 2011’de MİT Eğitim Merkezi (MİTEM) çatısı altında İstihbarat Araştırmaları Merkezi (İSAMER) kurulmuş olup; bu merkez sonradan MİTEM’in yerini alan İstihbarat Akademisi ve Eğitim Merkezi’ne (İSAKEM) devredilmiştir. İSAMER, Enformasyon Çağı’nda MİT’in bilgi edinimi, kıymetlendirme ve üretiminde akademik araştırma ve yöntemlerine verdiği ehemmiyetin bir nişanesi olurken, aynı zamanda Türk istihbarat literatürünün oluşması için atılan mühim bir adımdır (MİT). Ayrıca MİT’in akademi ve istihbarat iş birliğini güçlendirmeye yöneldiğini; hem akademisyenlerden beslenmek hem de seçkin ve yetenekli insan kaynağını çekmek üzere üniversitelerle diyalogunu attırdığını söylemek mümkündür. Örneğin MİT’in 2018’de İstanbul Teknik Üniversitesi’nin Kariyer Zirvesi etkinliklerine katılarak stant açması oldukça ilgi çekmiştir (Habersol, 2018). Keza 2019’da bir ilk gerçekleşmiş; MİT Başkanı, YÖK’ün düzenlediği konferansta “Bölgesel Güvenlik Değerlendirmesi” başlıklı bir konuşma yapmıştır (Habertürk, 2019). Yine MİT Başkanının, Genelkurmay, SSB ve TÜBİTAK Başkanlarıyla birlikte IDEF19 Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı’na katılıp üniversitelerin geliştirdikleri yerli ve milli son teknoloji ürünlerini incelemesi; savunma, güvenlik ve istihbarat sektöründe “üniversite-sanayi-kamu iş birliği”ne verilen önemin bir göstergesidir (OPAM, 2019).

MİT’in mevzu bahis reformlar çerçevesinde kendisine tanımlanan yeni görev ve sorumlukları sadece siyasi irade, hukuki ve teknik düzenlemelerle hayata geçiremeyeceği malumdur. Bir istihbarat teşkilatı için ‘zaman’ nasıl ki kurumsal hafıza ve kültürün oluşması ve kurumsallaşmanın yerleşmesi için gerekliyse; aynı şekilde MİT’in yeni rolünü hakkıyla ifa edebilmesi için ‘finansman’, ‘ekipman’ ve ‘nitelikli insan kaynağı’ ihtiyacını karşılaması da bir ön koşuldur.

MİT'in ilk kez 2014'te açıklanan 8 bin civarı personel ve faaliyet giderleri hesaba katıldığında, son yıllardaki bütçe rakamları gayet makul bir tablo ortaya koymaktadır: 2013'te 995 milyon 569 bin TL; 2014'te 1 milyar 058 milyon 707 bin TL (Milliyet, 2014); 2015'te 1,1 milyar TL; 2016'da 1 milyar 636 milyon 803 bin TL (Hürriyet, 2016); 2017'de %21,93 artışla 1 milyar 995 milyon 692 bin TL ve 2018'de %17 artışla 2 milyar 335 milyon 535 bin TL'dir. Son 3 yılın gider ve ödeneğine baktığımızda ise MİT'in 2019 kesin hesap gideri 2,4 milyar TL olarak gerçekleşirken; MİT'e 2020 başlangıç ödeneği olarak 2,2 milyar TL, 2021'de ise 2,6 milyar TL tahsis edilmesi öngörülmüştür (Hürriyet, 2020).

Diğer taraftan Bakanlar Kurulunun 2009/15108 Sayılı Kararı uyarınca TSK başta olmak üzere savunma, güvenlik ve istihbarat sektöründeki diğer kurumlar gibi MİT, SSB'ye tedarik etmesi için ilettiği ihtiyaçlarını 'kaynağını fona aktarmak şartıyla' Savunma Sanayi Destekleme Fonu'ndan (SSDF) karşılamaktaydı. Ancak 2011'de 661 sayılı KHK'nın 44. maddesinde yapılan düzenlemeyle, MİT'in ihtiyaçlarına ilişkin giderlerin Başbakanın onayıyla fondan karşılanması söz konusu olmuştur. Dahası, 2014 tarihli 6532 Sayılı Kanun'un 13. Maddesinde yapılan düzenlemeyle "ancak ve doğrudan MİT'in tedarik etmesi uygun görülen" istihbarat ve güvenlik amaçlı ihtiyaçlar için gereken kaynağın Cumhurbaşkanının onayıyla, SSDF tarafından MİT adına açılmış hesaplara aktarılması ve bu tutarların MİT mevzuatının hükümlerine göre harcanması karara bağlanmıştır (SSB).

İstihbarat reformlarının, ülkelere ve teşkilatlara özgü olduğu; dolayısıyla konjonktürün koşul ve ihtiyaçlarına binaen MİT'in kurumsal yapı ve işleyiş açısından kendi içerisinde birtakım düzenlemelere gittiği belirtilmelidir. MİT'in teşkilatlanma yapısında 'esnek' davranması; başkanlıkları kapatması, yenilerini açması, isimlerini değiştirmesi, başka bir birime devretmesi yahut insan kaynağını farklı daireler ve birimler altında kıymetlendirmesi olağan uygulamalardır. Örneğin MİT teşkilat şemasında son derece kritik bir misyonu haiz Psikolojik İstihbarat Başkanlığı kapatılmış, Operasyonlar Başkanlığı önce daire başkanlığı seviyesine çekilmiş ardından yeniden başkanlık düzeyine çıkarılarak Dış Operasyonlar Başkanlığı adını almış ve yine MİT'in öncelikli faaliyet sahasında başat rol üstlenmesi icap eden Stratejik İstihbarat Başkanlığı'nın ismi Stratejik Analiz Başkanlığı olarak değiştirilmiş müteakiben kapatılarak, analistler diğer başkanlıklar çatısı altında görevlendirilmişlerdir (CNN Türk, 2014).

MİT'in Operasyonel Açılımı: Proaktif İstihbaratın Dış Politikaya Yansımaları

Sağlıklı ve etkin çalışan bir istihbarat mekanizmasının; gerek ülkenin siyasi, askeri, ekonomik, diplomatik, ticari, teknolojik ve kültürel menfaatlerine hizmet etme, gerekse politika yapımcıların stratejik karar almalarına sağladığı katkı itibarıyla ne denli kritik bir rol üstlendiği aşikardır. Bu farkındalık ve bilinçle, MİT'in bölgesel ve küresel dengelerdeki gelişmelere ve değişimlere yanıt verebilecek şekilde; operasyonel yetki ve yetkinliğe kavuşturulduğu ve böylece istihbarat diplomasisinin momentum kazandığı göze çarpmaktadır.

MİT'in, artık tehdidi bekleyen değil; tehdidin peşinden koşan, onu arayıp bulan bir teşkilata evirildiğine tanıklık edilmektedir. Bu dönüşümde MİT reformlarının merkeze alındığı yeni bir doktrinasyon belirlemekte; Soğuk Savaş öncesinde Alman (Prusya), 1950'lilerin başından itibaren ise Amerikan ekolüne giren Teşkilatın, Fidan dönemiyle birlikte diğer ülkelerin dayattığı doktriner kısıtlamalardan kurtulduğu, Türkiye'ye özgü proaktif ve entegre bir istihbarat doktrini benimsendiği görülmektedir.

Yıllarca içeriye dönük, aynı hedeflere odaklı, adeta emniyet istihbaratı gibi çalışan MİT'in bürokratik rahavetin getirdiği zihinsel yorgunluk ve kurumsal bezginliği geride bıraktığı; proaktif stratejiyi, multidisipliner ve interdisipliner bir anlayışla buluşturup, operasyonel angajman yeteneklerini teknolojik adaptasyonla perçinlediği gözlenmektedir.

Nitekim başka ülkelerin istihbarat toplama kaynakları üzerindeki nüfuzunun kırılması, ELINT, Sinyal İstihbaratı ve TECHINT faaliyetlerinde² yetki ve kontrolün ele geçirilmesini sağlamış; GES'in devredilmesi MİT'in SIGINT kapasitesinin yanı sıra, operasyonel yeteneğini de güçlendirmiştir. Böylece MİT'in kritik üç başkanlığı olan "GIB", "DOB" ve "İKK" faaliyetleri³ yüksek teknolojiyle desteklenerek verimlilikleri artırılmıştır. MİT'in operasyonel aktivizmi ve yüksek angajman kabiliyeti; özellikle dış operasyon ve özel operasyon yeteneği kazanması ELINT, TECHINT, SIGINT ve HUMINT'i⁴ etkin biçimde entegre kullanımına dayanmıştır. Diğer izahla, sınır ötesi operasyonlardaki başarı; salt teknik istihbarat toplama kaynaklarına değil, aynı zamanda insan unsurunu kullanma becerisini ortaya koyan güçlü saha istihbaratına da bağlıdır.

² ELINT: Elektronik İstihbarat, SIGINT: Sinyal İstihbaratı, TECHINT: Teknik İstihbarat

³ GIB: Güvenlik İstihbaratı Başkanlığı, DOB: Dış Operasyonlar Başkanlığı, İKK: İstihbarata Karşı Koyma Başkanlığı

⁴ HUMINT: Açık Kaynak İstihbaratı

Bugün MİT, kendisine ait bir İHA ailesini envanterine katan; yurt dışındaki istasyon sayısını ve bu istasyonlardaki eleman sayısını gün geçtikçe arttıran; operasyonel aktiflik ve angajman seviyesi çok yüksek seyreden ve buna binaen DOB eleman kadrosunu kayda değer biçimde genişleten, icra ettiği açık ve örtülü operasyonlarda ulusalmi ötesinde bölgesel ve küresel politikalara etki eden bir teşkilattır. Esasında MİT'in sadece görünen/gösterilen başarıları dahi son 10 yılda yürürlüğe sokulan reformların ne kadar isabetli ve öngörülü bir karar olduğunu kanıtlar mahiyettedir.

MİT'in terörle mücadelede öne çıkışı, istihbarat reformunun en kayda değer çıktıklarından birisidir. 2015 sonrası Çözüm Süreci'nin bitmesiyle birlikte terörle mücadelede başat rol üstlenen MİT'in; sahada ve masada varlığını ve etkisini tüm gücüyle hissettirmesini sağlayan şey, özel operasyonlardaki yüksek performansıdır. MİT, PKK'nın özellikle Irak'taki hareket kabiliyetini kısıtlamak, saldırı imkanlarını ortadan kaldırmak ve en önemlisi örgütsel yapısının sıklet merkezini dağıtmak amacıyla terörle mücadele özel operasyonları yürütmüştür. Üç ayaklı stratejik hedefe ulaşmak için MİT'in bilhassa PKK'nın kırmızı, mavi, turuncu, yeşil ve gri kategoride yer alan lider kadrosuna yönelik aktif, düzenli ve yoğun biçimde müşterek operasyonlar düzenlediği görülmüştür. 2016-2021 yılları arasında, Irak ve Suriye'de PKK'nın birçok üst düzey yöneticisi hedef alınarak etkisiz hale getirilmiştir. TSK'nun harekâtlarından farklı olarak, MİT'in 'kasten ve stratejik bir hamle' olarak PKK'nın orta ve özellikle üst düzey militan ekibine odaklandığını, hatta 40 yaş üstü kalmayacak şekilde PKK'nın lider kadrosunu yok etme stratejisi uyguladığını söylemek mümkündür. İçişleri Bakanı Soylu, Temmuz 2016- Mart 2021 arasında 30'u kırmızı, 27'si mavi, 28'i yeşil, 63'ü turuncu ve 314'ü gri kategoriden toplamda 462 üst düzey teröristin, 2017-2021 yıllarında ise 7 bine yakın örgüt mensubunun etkisiz hale getirildiğini açıklamıştır (NTV, 2021). Örneğin MİT, 2021 Mart'ında PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG'nin sözde tugay komutanı terörist İbrahim Babat'ı, Suriye'deki nokta operasyonu ile yakalayarak Türkiye'ye getirmiştir (TRT Haber , 2021). Keza 2021 Mayıs'ında MİT ve TSK müşterek operasyonla PKK'nın Suriye Genel Sorumlusu "Sofi Nurettin" kod isimli terörist etkisiz hale getirilmiştir (TRT Haber, 2021).

Terörle mücadele kapsamında MİT'in hedefinde yer alan bir diğer örgüt DEAŞ'tır. MİT, DEAŞ'ın Suriye'de en aktif olduğu dönemde taktik, operatif ve stratejik düzey istihbarat faaliyetleri icra ederken; 'topraksızlaştırıldığı' dönemde ise özellikle Yabancı Terörist Savaşçılara

(YTS) yönelik operasyonlar gerçekleştirmiştir. MİT'in yurt içinde ve dışında terörle mücadele stratejisini hayata geçirirken, sadece TSK ve Emniyet ile müşterek hareket ederek istihbari ve operasyonel kapasitesini kullanmadığı; aynı zamanda mücadelenin önemli bir ayağını teşkil etmesi hasebiyle diğer ülkelerin istihbarat teşkilatlarıyla bilgi paylaşımı ve iş birliğinde koordineli hareket ettiği belirtilmelidir. Nitekim 2016-2021 döneminde birçok YTS yakalanarak ülkelere iade edilmiş yahut Türkiye'de yargılanarak tutuklanmıştır. Örneğin 2021 Nisan'ında teknik ve fiziki takiple kısıpaca alınan ve bağlantıları tespit edilen DEAŞ'ın sözde askeri yapılanmasının başındaki 'Basım' kod adlı şahıs yakalanmıştır (Sabah, 2021).

MİT'in terörle mücadelesinde üç önemli hedefinden birisi, 7 Şubat 2012 MİT kumpası, 17-25 Aralık 2013 Emniyet ve Yargı kumpası ile 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi'nin planlayıcısı ve yürütücüsü olan; harbiye, adliye, hariciye, maliye, emniyet ve MİT gibi stratejik kurumlara sızarak devlet kontrolünü ele geçirmeye çalışan FETÖ'dür. FETÖ unsurlarına yönelik yurt dışı operasyonlarda yüksek performans sergileyen MİT, çoğunluğu Afrika'dan olmak üzere, Orta Asya'dan, Balkanlardan, Ukrayna ve Moldova gibi ülkelere birçok örgüt üyesini Türkiye'ye getirmeyi başarmıştır. Örneğin 2021 Mayıs ayı sonunda MİT'in yurtdışında düzenlediği operasyon sayesinde FETÖ/PDY elebaşı Fetullah Gülen'in akrabası Selahaddin Gülen yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir (Anadolu Ajansı, 2021).

MİT'in Irak, Suriye, Libya, Lübnan, Somali gibi küresel ölçeğe yayılan operasyonel açılım ve aktivizmin bir gereği olarak; Türkiye'deki dış, güvenlik ve savunma sektöründeki paydaşlarıyla uyumlu ve koordineli hareket ettiği, vekil aktörler ile yakın iş birliği içerisinde çalıştığı, Rusya, İran ve Suriye rejimi başta olmak üzere yoğun bir istihbarat diplomasisi yürüttüğü ve her geçen gün yeni yetenek ve tecrübeler kazandığı görülmektedir.

Sonuç

Son 10 yıllık süre zarfında, Türk istihbarat topluluğu kayda değer bir reformasyona tabi kılınırken; bu dönüşüm MİT'in misyon, rol, işleyiş ve geleceğine dair tartışmaları tetiklemektedir. Bahse konu tartışmaları üç eksenle değerlendirmek mümkündür.

Tartışma başlıklarından birincisi, istihbarat-siyasa arasındaki yakın ilişkinin 'görünürlüğü' ile geniş ölçekli bir MİT reformunun AK Parti Dönemi'ne tekabül etmesi, karar alıcıların istihbaratı siyasallaştırma

amaç ve çabası olduğu varsayımdır. Burada 'görünürlük' ile kastedilen gerek MİT'in gerekse Başkanın önceki dönemlerle mukayese edildiğinde çok fazla göz önünde olmasıdır. Bir taraftan Ankara'nın MİT'e tanıdığı yetki ve inisiyatif alanı; diğer taraftan MİT Başkanının güçlü şahsi profili ve karar alıcılarla kurduğu iletişim ve iş birliği mekanizması görünürlüğü perçinlemektedir. Bu durum, Fidan'ı 'hedef' haline getirirken, aynı zamanda Fidan'ın omuzlarına yüklenen büyük bir 'siyasi sorumluluğa' işaret etmektedir.

Bu dönemde istihbarat, güvenlik ve savunma bürokrasi arasında kurulan yakın ve güçlü diyalog mekanizması, sahadaki başarılarından ötürü takdir toplarken, aynı zamanda temkin ve şüpheyle yaklaşılmaması gereken bir mevzu olmuştur. Özellikle siyasal sistemin Parlamenter Sistem'den Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne evrilmesiyle birlikte; Cumhurbaşkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve MİT'in teşekkül ettirdiği dörtlü kurumsal mekanizmanın işlevselliği, yurtiçi ve yurtdışındaki kritik karar alma süreçlerinde sürekli aynı karede resim vermeleri istihbaratın siyasallaşması olarak yorumlanmıştır.

Oysa dünyanın ekseriyetinde istihbarat teşkilatı başkanları, başbakan/devlet başkanı tarafından politik bir tercih ve karara binaen atanmaktadırlar. Keza Milli Savunma Bakanları, ülkelerin mevcut iktidar ve yönetimlerinin hükümleri doğrultusunda seçilmiş değil, makama atanmış kişilerdir. Ancak makamdaki şahısların siyasi bir atamayla gelmesini, 'kurumların siyasallaştığı' şeklinde genelleyici bir anlayışa hapsetmek yanıltıcı ve indirgemeci bir okumadır. Özü itibarıyla bakıldığında güvenlik, savunma ve istihbarat alanına giren tüm konular zaten siyasidir ve hâlihazırda yurt dışında icra edilen hareketlerin arka planında da diğer devletlerin veyahut devletlerin açıktan/örtülü olarak destekledikleri vekil aktörlerin siyasi tutum ve kararları yer almaktadır. Dolayısıyla hayatî olan konunun ya da ortamın siyasi olması değil; istihbaratın, verilen siyasi kararlar neticesinde 'devlete' hizmet edip etmediğidir.

İstihbarat topluluğu içerisinde gerek 'sahada' operatif olarak gerekse 'masada' analist olarak çalışan kişilerin, siyasi fikir ve düşüncelerden muaf olacağını düşünmek ziyadesiyle naif bir beklentidir. Zira istihbaratçıların bireysel tecrübeleri, grup psikolojisi, kurumsal kültür, bilişsel körlük gibi farklı kavramsallaştırmalar içerisinde kendisine yer bulan şahsi siyasi fikirlerini tümüyle baskılamaları; davranış, karar ve analizlerinin önyargıdan tamamen soyutlanmış şekilde objektif ve

rasyonel olmasını beklemek oldukça ütöpik ve idealist bir yaklaşımdır. Hülasa, istihbarat ve siyaset arasında çok ince ve hassas bir çizgi vardır; olması gereken kurumların ve şahısların, 'siyasetten' değil, belirli odakların milli çıkar ve amaçlarla ters düşen menfaatlerine hizmet eden 'siyallaşmadan' kaçınmalarıdır. Son olarak istihbarat ve siyaset arasındaki ilişkinin 'yakınlaşma' mı, yoksa 'siyasallaşma' mı olduğunu ölçümleyecek mutlak geçerliliği olan bir metodoloji bulunmadığı; siyasallaşmanın, devlete ve milli çıkarlara zarar vermediği müddetçe belirli bir dereceye kadar müsamaha gösterilmesi gereken engellenemez ve kaçınılmaz bir gerçek olduğu kabul edilmelidir.

İkinci tartışma mevzusu; istihbarat reformu çerçevesinde MİT'in istihbarat toplama kabiliyet ve kapasitesinin artmasının, güvenlik ve savunma alanındaki diğer kurumlarla arasındaki ilişkinin güçlenmesinin ve operasyonel temposunun gelecekte kurumsal zihniyet ve kültür açısından ne tür etkiler doğuracağıdır. Öncelikle MİT'in istihbarat toplama imkân ve kabiliyetlerinin dikkat çekici biçimde güçlendirilmesi söz konusu olmuştur. Bunun ilk ve en somut çıktısı Türkiye'nin dinleme üssü, en donanımlı ve kapasiteli istihbarat kurumu olarak bilinen GES Komutanlığı'nın tüm ekip ve teçhizatıyla birlikte MİT'e devredilmesidir. Başka bir deyişle, MİT'in istihbarat toplama disiplinlerinde kazandığı bilgi birikimi, tecrübe ve uzmanlığın sinyal istihbarat ile elektronik ve teknik istihbarat üzerindeki hakimiyetin artmasıyla birlikte daha da güçlendiği ve böylece istihbarat toplama, kıymetlendirme, analiz ve eylem kapasitesinin çok daha üst bir seviyeye taşındığını söylemek mümkündür.

MİT'in imkân ve kabiliyetlerinin artması; Türkiye'nin terörle mücadele politikası ve stratejisinde daha etkin ve etkili bir yaklaşım ve uygulama benimsenmesine, böylece yurt içinde ve dışında taktik, operatif ve stratejik düzeyde başarılı sonuçlar alınmasına vesile olmuştur. Bu başarının mücessem bir kanıtı, PKK'nın üst düzey örgüt mensuplarının ve bilhassa lider kadrosundan önemli isimlerin tespit, teşhis, takip ve etkisiz hale (yahut ele geçirme) getirilmesinde sergilenen yüksek performanstır. İstihbarat reformunun bir diğer çıktısı, MİT'in güvenlik ve savunma sektöründeki paydaşlarıyla arasındaki koordinasyon ve iş birliğinin güçlenmesidir. Bu minvalde, istihbarat paylaşımı ve müşterek operasyonlardaki 'iletişim' ve 'uyum' dikkat çekicidir. Bu perspektiften hareketle, Türkiye'nin eskiye nazaran 'entegre istihbarat' anlayışını daha fazla içselleştirdiği; istihbarat topluluğu üyeleri ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki diyalog mekanizmasının daha işlevsel bir yapıya kavuştuğu ve böylece istihbarat üretim süreçlerine daha etkin

ve verimli katkı sunulduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarının planlanmasında ve icrasında MSB, MİT ve Jandarma arasındaki diyalog ve iş birliği mekanizmasındaki iyileştirmenin, sahada TSK'nın harekât kabiliyeti ve üstünlüğü açısından son derece önemli bir kazanım olduğu zikredilmelidir. Kaldı ki, medyada yer aldığı şekilde yurtiçinde ve yurtdışında yürütülen birçok operasyon "MIT, MSB ve Genelkurmay'ın ortak operasyonu" yahut "Emniyet ve MIT ortak operasyonu" başlığıyla kamuoyuna duyurulmakta, işbirliğine vurgu yapılmaktadır.

Bilgi ve anlayış derinliği, uzmanlaşma, yetenek kazanımı, teknolojik etkinlik ve beceri ile kurumsal kapasite inşası açısından MİT için son derece önemli olan söz konusu gelişmeler, istihbarat topluluğu ve ilgili kurumlar açısından önemli bir tartışma mevzuuna işaret etmektedir. Tartışmanın odağında, hâlihazırda kurumlar arasındaki uyum, koordinasyon ve iş birliğinin, gelecekte 'kurumsal ayrılmaya' evrilip evirilmeyeceği vardır. İstihbarat reformuyla MİT'e daha fazla yetenek ve etkinlik kazandırılırken; diğer kurumların istihbarat imkân ve kabiliyetlerinin sınırlandırıldığı, görev, yetki ve sorumluluk alanlarının kısıtlandığı ve bu anlamda istihbarat faaliyetlerine yönelik kurumsal motivasyonun düştüğü varsayımı göz ardı edilmemesi gereken bir ihtimaldir. MİT'in operasyonel açılımının, ilerleyen safhalarda ve zamanlarda ilgili diğer güvenlik ve savunma kurumları üzerinde nasıl bir etki doğuracağı; gelecekte son derece çetin ve tahripkâr 'yetki savaşları' cereyan edip etmeyeceği ihtimal dahilinde hesaba katılmalıdır.

Tartışmaya açık bir diğer konu gelecekteki MİT Başkan profilidir. Zira mevcut MİT Başkanı Fidan; muharebe istihbaratı konusundaki mesleki bilgi ve deneyimini, sonradan akademik alanda dış istihbarat, diplomasi ve enformasyon teknolojileri üzerine yaptığı çalışmalarla teorik bir altyapıya kavuşturmuş, bilahare yurt içinde ve dışında güvenlik ve savunma alanlarında diplomatik misyonlar ile idari bürokratik hizmetlerde bulunmuştur. Nitekim MİT Başkanı Fidan'ın harita okuma ve analiz becerisi, kıta tecrübesi, bölgesel ve uluslararası örgütlerde edindiği diplomatik ve hukuki bilgi birikimi, Türkiye'nin mevcut aşamada angaje olduğu çatışma bölgelerindeki operatif ve diplomatik faaliyetlere önemli bir girdi sunmaktadır. Ne var ki, bir sonraki MİT Başkanının askeri formasyondan gelmemesi halinde, MİT'in operasyonel açılımının nasıl ve ne düzeyde etkileneceği, sekteye uğrayıp uğramayacağı tartışmaya açıktır. Ayrıyeten, bir sonraki MİT Başkanının söz konusu tecrübe ve alt-yapıdan yoksun

bir isim olması durumunda; MİT'in MSB, Genelkurmay Başkanlığı, Jandarma Komutanlığı vd. arasındaki askeri diyalog mekanizmasının aynı seviyede korunup idame ettirilmesi özen gösterilmesi gereken bir husustur. MİT'in gelecekteki başkanlık makamında bir asker bulunmasa dahi, Başkan Yardımcıları yahut Başkan Danışmanın operasyonel açılım ve aktivizmi devam ettirebilecek askeri kimliği haiz isimlerden birisi olması ziyadesiyle mühimdir.

Buna mukabil, Türkiye'nin askerî harekât sahası daraldığı, başka deyişle 'operatif geri çekilme' olduğu takdirde, MİT'in şu zamana kadar edindiği teknolojik yetkinlik ile operatif tecrübenin nasıl ve nerede değerlendirileceği konusu ihmal edilmemelidir. Askeri doktrinleri ziyadesiyle içselleştirmiş, askeri hafızası ve kültürü çok güçlü bir kurum olan MİT, uzun yıllardır sivilleşme çalışmalarına muhatap kalmışken; Türkiye'nin yakın geçmişte yüzleştiği iç/dış kaynaklı güvenlik riskleri ile gün geçtikçe imkân ve kabiliyetlerini arttıran devlet dışı silahlı aktörler tarafından yöneltilen tehditler MİT'i yeniden askerileşmeye itmiştir. Daha doğru bir ifadeyle, Türkiye'nin hâlihazırda çok aktörlü ve çok denklemlili bir hibrit savaş ortamı içerisinde yer alması; MİT'in kaçınılmaz olarak harekât sahasında bilfiil istihbari ve operatif bir unsur olarak yer almasını ve bunun bir gereği olarak askeri personel istihdamına yönelmesini mecbur kılmıştır.

Esasında MİT'in askeri personeli geçici görevlendirme yahut kadroya dahil etmek suretiyle artan düzeyde istihdam etmesinin sahadaki yansıması son derece olumludur. Zira MİT bünyesindeki askeri personelin, sınıf ve kuvvet fark etmeksizin en zor şartlar altındaki hazır bulunmuşluk seviyesi son derece ileridir; bu da operatif yetki ve sorumluluk verilen MİT'in yüksek dayanıklılık, adaptasyon ve motivasyona sahip kıta tecrübesi bulunan askerleri istihdam etmesinin en temel nedenidir. Netice itibarıyla, MİT'in operatif temposu ve bunun bir gereği olarak artan askeri personel istihdamının, gelecekte kurumsal zihniyet ve kültürde nasıl bir etki yaratacağına dair ön okumalar yapılması ve muhtemel bir geri çekilmeye askeri kimliği haiz personelden hangi alanda ve nasıl istifade edileceğine dair bir planlama yapılması önemlidir. Bu bağlamda MİT, bünyesinde hem sivil hem askeri personel istihdam etmeyi (orantılı ve ihtiyaca binaen) seçebileceği gibi; örneğin Dış Operasyonlar Başkanlığı altında faaliyet göstermek üzere yeni sivil personel alımına gidip bu kişilere askeri eğitim ve yetenek kazandırma yöntemini de bir seçenek olarak kıymetlendirmelidir. Her halükârda MİT'in sivilleşme ve askerleşme arasında gidip gelmesinin çeşitli sıkıntılara yol açması muhtemeldir ki;

kurumsal zihniyet ve kurumsal kültür dalgalanmaları, yapı ve işleyiş açısından sorun yaratabilecek niteliktedir.

Üçüncü tartışma mevzu ise, MİT'in artan istihbarat aktivizmi ve operasyonel açılımının, Türk dış, güvenlik ve savunma politikasında belirleyici bir unsura dönüşmesidir. Öncelikle operasyonel açılım, sahada askerin işini kolaylaştırırken, MİT'in iş yükünü ikiye katlayarak zorlaştırmıştır. Her ne kadar konvansiyonel savaş ortamında muharebe sahası istihbaratı birlikler tarafından yapılacak olsa da, PKK ile mücadelede etkin olarak kullanılan ve eskiden Genelkurmay Başkanlığına bağlı GES birliklerini MİT sivilleştirilmiş ve kadrosuna katmıştır. TSK'da birliklerde ve karargahlarda halen istihbarat sınıfının icra ettiği istihbarat görevleri olsa da hibrit savaş MİT'in inisiyatifine devredilmiş gözükmektedir. Bunun yanında MİT, rütbeli askerilerin halen istihdam edildiği, askeri konularda koordine ve irtibatı "Askeri İstihbarat İrtibat Bürosu" aracılığıyla devam ettirmektedir. Ancak ezelden beri her kurumun kendi istihbaratında 'bağımsız' olmak isteyeceği hatırd tutulduğunda, MİT'in sahadaki yetki ve yetkinliği açısından koordineli çalıştığı diğer ulusal paydaşlarıyla arasındaki 'güvenin' gelecek yıllarda nasıl muhafaza ve idame edileceği hususu atlanmamalıdır. Daha açık bir ifadeyle, devleti ön planda tuttuğu sürece istihbaratın koordineli biçimde ama tek elden yönetilmesi bir avantaj iken, iktidarın veya hükümet politikasının değişmesi durumunda nasıl bir dezavantaj yaratacağı hesaba katılmalıdır.

İlâveten, MİT nezdinde icra edilen istihbarat diplomasisi, bugün güvenlik ve savunma politikaları ve stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanması aşamasında en işlevsel enstrümanlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu minvalde Başkan Fidan'ın iletişim kanallarını açması ve artırması önemli bir kırılma noktası olmuştur ki; artık bugün MİT'in haber kaynağı olarak yerel halktan teröriste, imamdan papaza değin herkesle görüşüp istişare ve pazarlık edebileceği bir ortam doğmuştur. Ancak istihbarat reformu çerçevesinde, son derece geniş yetkilerle donatılan MİT'in son yıllarda dikkat çekici biçimde gelişen istihbari ve operatif kapasite inşası ve bunun karar alma süreçlerindeki belirleyici ve destekleyici rolü, Türkiye'nin "istihbarat devletine dönüşme" eğilimi sergilemesi gibi muhtelif senaryoları gündeme taşımaktadır.⁵

⁵ İstihbarat devleti tartışmalarının, özellikle MİT Kanunu'nda değişiklikler öngören yasa teklifinin 19 Şubat 2014 günü Meclis gündemine alınmasıyla birlikte yaşandığı not düşülmelidir. Bkz. Yıldız Yazıcıoğlu, "Türkiye'de İstihbarat Devleti Tartışmaları", Amerika'nın Sesi, 24 Şubat 2014, <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiyede-istihbarat-devleti-tartismasi/1858320.html>

Son olarak MİT'in sürekli güncel politik konularla ilgilenmesi ve operatif misyonlar icra etmesinin, literatürde 'cari istihbarat tiranlığı' olarak kavramsallaştırılan bir tuzağa düşme ihtimalini gündeme getirmektedir ki; cari istihbarat tuzağı taktik ve operatif seviye istihbaratı öncelerken, stratejik istihbaratın özellikle operasyonel analiz karşısında göz ardı edilmesi tehlikesine işaret etmektedir.

Kaynakça

Aksan, S. (2018). MİT'ten yabancı örgütlere Kaşıkçı dersi. Yeni Şafak, Erişim tarihi: 19.01.2019 <https://www.yenisafak.com/gundem/mitten-yabanci-orgutlere-kasikci-dersi-3404000>

Al Jazeera. (2013 March). Profile: Turkey's 'secret-keeper' Hakan Fidan. Erişim tarihi: 22.05.2020 <https://www.aljazeera.com/news/2013/3/22/profile-turkeys-secret-keeper-hakan-fidan>

Anadolu Ajansı. (2021). FETÖ üyesi Selahaddin Gülen yurt dışında MİT operasyonu ile yakalanarak Türkiye'ye getirildi. Erişim tarihi: 31.05.2021 <https://www.aa.com.tr/tr/fetonun-firarileri/feto-uyesi-selahaddin-gulen-yurt-disinda-mit-operasyonu-ile-yakalanarak-turkiyeye-getirildi-/2259115>

ANSA. (2021 May). Draghi makes Belloni Italy's first woman intelligence head. Erişim tarihi: 13.05.2021 https://www.ansa.it/english/news/politics/2021/05/13/draghi-makes-belloni-italys-first-woman-intelligence-head_57da404b-fd8b-4a16-aca1-f366ade8fbca.html

Bar-Joseph, U. (2013). The Politicization of Intelligence: A Comparative Study. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 26(2), 347-369.

Betts (2003), The politicization of intelligence: Cost and benefits, Richard K. Betts and Thomas G. Mahnken (Eds.), *Paradoxes of Strategic Intelligence: Essays in Honor of Michael I. Handel*, London: Frank Cass, 57-76.

CNN Türk. (2014 Temmuz). MİT'e ABD modeli: İstihbarat 6'ya bölünüyor. Erişim tarihi: 29.01.2018 <https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/mite-abd-modeli-istihbarat-6ya-bolunuyor>

Davies, P. H. (2019). All in Good Faith? Proximity, Politicization, and Malaysia's External Intelligence Organization. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 32(4), 691-716.

Donmez, B. B. (2021 January). Hillary Clinton touts documentary on Khashoggi killing. Anadolu Agency. Erişim tarihi: 21.02.2021 <https://www.aa.com.tr/en/americas/hillary-clinton-touts-documentary-on-khashoggi-killing/2108298>

Entous, A., and Parkinson, J. (2013 October). and Turkey's Spymaster Plots Own Course on Syria . The Wall Street Journal Erişim tarihi: 22.10.2013 <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303643304579107373585228330>

Gentry, J. A. (2019). "Truth" as a Tool of the Politicization of Intelligence . *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 32(2), 217-247.

Gentry, J. A. (2020). The New Politicization of the U.S. Intelligence Community. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 33(4), 639-665.

Gruszczak, A. (2017). The Polish Intelligence Services and Security Dilemmas of a Frontline State. *Romanian Intelligence Studies Review*(17-18), 65-80.

Hürriyet. (2007 Ocak). MİT'ten çarpıcı mesajlar. Erişim tarihi: 19.02.2007 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mitten-carpici-mesajlar-5727063>

Hürriyet. (2016 Kasım). MİT bütçesi yüzde 21 arttı. Erişim tarihi: 19.12.2016 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mit-butcesi-yuzde-21-artti-diyadin-payi-basbakanlik-dort-kati-40267791>

Hürriyet. (2020 Kasım). Cumhurbaşkanlığı 2021 bütçesi 4 milyar lira. Erişim tarihi: 30.12.2020 <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/abdde-enflasyon-13-yilin-zirvesinde-41809633>

Habersol. (2013 Şubat). Milli İstihbarat Teşkilatı İTÜ'de stant açtı! Erişim tarih: 23.02.2018 <https://haber.sol.org.tr/toplum/milli-istihbarat-teskilati-itude-stant-acti-229039>

Habertürk. (2019 Şubat). MİT Başkanı Hakan Fidan'dan YÖK'te konferans. Erişim tarihi: 08.03.2019 <https://www.haberturk.com/mit-baskani-hakan-fidan-dan-yok-te-konferans-2387383>

Hastedt, G. (2013). The Politics of Intelligence and the Politicization of Intelligence: The American Experience. *Intelligence and National Security*, 28(1), 5-31.

Hegemann, H. (2018). Toward “normal” politics? Security, parliaments and the politicisation of intelligence oversight in the German Bundestag. *The British Journal of Politics and International Relations*, 20(1), 175–190.

Ignatius, D. (2013 October). Turkey blows Israel’s cover for Iranian spy ring. The Washington Post. Erişim tarihi: 05.11.2013 https://www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-turkey-blows-israels-cover-for-iranian-spy-ring/2013/10/16/7d9c1eb2-3686-11e3-be86-6aeaa439845b_sto

Kershner, I. (2013 October). Report That Turkey Exposed Spies Strains Its Relations With Israel. The International New York Times. Erişim tarihi: 05.11.2013 <https://www.nytimes.com/2013/10/18/world/middleeast/israel-turkey-ties-strained-by-report-of-spy-exposure.html>

Lomas, D. W. (2021). Party politics and intelligence: The Labour Party, British intelligence and oversight, 1979-1994. *Intelligence and National Security*, 36(3), 410-430.

MİT. İKK ve Koruyucu Güvenlik Brifingleri. Erişim tarihi: 11.01.2021 http://www.mit.gov.tr/ikk_seminer.html

MİT. İstihbarat Araştırmaları Merkezi. Erişim tarihi: 11.01.2021 <https://www.mit.gov.tr/isamer.html>

MİT. 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu. Erişim tarihi: 17.12.2020 <https://www.mit.gov.tr/2937.pdf>

MİT 2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu’nda 6532 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenleme. Erişim tarihi: 17.12.2020 <https://www.mit.gov.tr/2937.html>

Mendee, J., and Tuvshintugs, A. (2013). Consolidating Democracy: The Reform of Mongolian Intelligence. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 26(2), 241-259.

Milliyet. (2014 Şubat). MİT’te kaç kişi çalışıyor? Erişim tarihi: 18.06.2014 <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/mitte-kac-kisi-calisiyor-1841257>

Milliyet. (2020, Aralık). MİT’ten İranlı ajan operasyonu! Erişim tarihi:

30.12.2020 <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-mitten-iranli-ajan-operasyonu-zindastinin-11-adami-yakalandi-6379168>

NPR. (2019 October). How The Relationship Between Trump And His Spy Chiefs Soured Erişim tarihi: 15.12.2019 <https://www.npr.org/2019/10/29/773127809/how-the-relationship-between-trump-and-his-spy-chiefs-soured>

NTV. (2011 Mart). Askerî dinleme üssü MİT'e devrediliyor. Erişim tarihi: 10.06.2011 https://www.ntv.com.tr/turkiye/askeri-dinleme-ussu-mite-devrediliyor,rJMiogC_zUyIS0aTjeRE-g

NTV. (2012 Nisan). Erdoğan: Fidan benim sır küpüm, yedirmem. Erişim tarihi: 22.05.2012 <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-fidan-benim-sir-kupum-yedirmem,FZiYBalukUuo9pYyEASPGQ>

NTV. (2015 Şubat). CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu NTV canlı yayınında soruları yanıtladı. Erişim tarihi: 04.03.2015 <https://www.ntv.com.tr/turkiye/chp-lideri-kemal-kilicdaroglu-ntv-canli-yayininda-sorulari-yanitladi,Ln1uLlItrqE6ruhK1H0-ZKg>

OPAM. (2019 Mayıs). Savunma Sanayii Fuarı IDEF'te Uzay Teknolojilerini Sergiledi. Erişim tarihi: 13.06.2019 https://www.isikun.edu.tr/web/1644-14433-1-1/isik_universitesi/isik_universitesi/haberler/opam_savunma_sanayii_fuari_idefte__uzay_teknolojilerini_serpile

Oren, A. (2010). Israel Worried by New Turkey Intelligence Chief's Defense of Iran. Erişim tarihi: 22.08.2010 <https://www.haaretz.com/1.5130395>

Paksoy, M. (2020, Haziran). FETÖ'nün hükümeti yıkmaya yönelik ilk kalkışması. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: 01.07.2020 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/fetonun-hukumeti-yikmaya-yonelik-ilk-kalkismasi-7-subat-2012-mit-kumpasi/1884609>

Rovner, J. (2011). *Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence*. London: Cornell University Press.

Rubin, M. (2016). The Temptation of Intelligence Politicization to Support Diplomacy . *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 29(1), 1-25.

Sabah. (2012 Ocak). İstihbarat köyü kuruluyor. Erişim tarihi: 14.02.2012 <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/01/05/istihbarat-koyu->

kuruluyor

Sabah. (2021 Mayıs). MİT ve Emniyetten kritik operasyon. Erişim tarihi: 10.05.2021 <https://www.sabah.com.tr/video/haber/son-dakika-mit-ve-emniyetten-kritik-operasyon-deasin-kilit-ismi-istanbulda-yakalandi-video>

Seo, H. (2018). Intelligence Politicization in the Republic of Korea: Implications for Reform. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 31(3), 451-478.

SSB, 3232 Sayılı Yasa- Savunma Sanayii Başkanlığı. Erişim tarihi: 11.04.2020 https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/F_20170913104007039980.pdf

TBMM Başkanlığı. (2012, Ağustos). İstanbul Milletvekili Umut Oran tarafından verilen 7/8252 Sayılı Yazılı Soru Önergesinin Cevabı. Erişim tarihi: 10.10.2012 https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-8252c.pdf?TSPD_101_R0=08ffcef486ab200097ef1e064e7c3df82b86fc11d58be-220baf04dd1cbb8a8ddf9be

TRT Haber (2021 Mart). MİT'ten nokta operasyon. Erişim tarihi: 10.05.2021 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/mitten-nokta-operasyon-ypgnin-sozde-tugay-komutani-yakalandi-564534.html>

TRT Haber. (2021, Mayıs 18). Bakan Soylu, MİT ve TSK'yı kutladı. Erişim tarihi: 18.05.2021 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-soylu-mit-ve-tskyi-kutladi-581459.html>

Wetzling, T. (2017). Germany's intelligence reform: More surveillance, modest restraints and inefficient controls. Berlin: Stiftung Neue Verantwortung.

Yeni Şafak. (2007 Ocak). MİT Müsteşarı'ndan ezber bozan çıkış. Erişim tarihi: 18.02.2007 <https://www.yenisafak.com/politika/mit-mustesarindan-ezber-bozan-cikis-23326>

Yetkin, M. (2009 Ocak). Mercek altındaki MİT'te köklü değişiklikler yapıldı. Erişim tarihi: 30.01.2009 <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat-yetkin/mercek-altindaki-mitte-koklu-degisiklik-yapildi-915082/>

Ek Beyan / Declaration

- Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.
- Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

- In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.
- There is no potential conflict of interest in this study.
- The author declared that this study has received no financial support.